Mavzu: Rivojlanish falsafasi

A.S.Ravshanov

Reja:

- 1. Falsafada qonun tushunchasi va uning mohiyati.
- 2. Falsafiy qonunlar
- 3. Falsafiy kategoriyalar va ularning boshqa fan kategoriyalaridan farqi.

Qonun va qonuniyat nima?

Qonun - muayyan shart sharoitda voqealar rivojining xususiyati va yo‘nalishini belgilaydigan ma’lum bir qat’iy natijani taqozo etadigan obyektiv dunyodagi narsa va hodisalarning muhim zaruriy, umumiy nisbiy barqaror munosabatlar ifodasidir.

Qonunning turlari:

Tabiat qonuni

- ***Tabiat konunlari yer yuzida inson bulmagan davrda xam mavjud bulgan.***

Jamiyat qonuni

Jamiyat konunlari esa inson faoliyati natijasida paydo bulgan shart sharoitlar bilan boglik ravishda yuzaga kelgan.

- **Falsafada qonun tushunchasi va uning mohiyati. Qonun va qonuniyat**

Odamzod qonunlar orqali olamning sir-asrorlarini bilish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Falsafiy qonunlar dunyodagi o'zgarishlar, paydo bo'lish va yo'qolishlar, rivojlanish va taraqqiyot mexanizmlarini anglab olish imkonini beradi.

Qonun

- *Muayyan shart-sharoitda voqealar rivojining xususiyati va yo'nalishini belgilaydi.*
- *Ma'lum bir qat'iy natijani taqoza etadigan ob'ektiv dunyodagi narsa va xodisalarning muxim zaruriy, umumiy nisbiy, barqaror munosabatlar ifodasidir.*

Qonuniyat

Umumiy yo’nalish tendentsiyasini anglatib, turkum qonunlar majmuasi sifatida nomayon bo’ladi.

Moddiy voqeylikdagi qonunlar ko’p qirraligi bilan tavsiflanadi.

Falsafaning asosiy qonunlari:

- 1. Miqdor uzgarishlarining sifat uzgarishlariga utish qonuni.
- 2. Qarama-qarshiliklar birligi va kurash qonuni
- 3. Inkorni-inkor etish qonuni

QONUNLAR

Eng umumiy

Hususiy

Umumiy

Eng umumiy qonunga Moddalarning saqlanishi va aylanishi qonuni.

Energiyaning bir turdan ikkinchi turga o'tishi qonuni – umumiy qonun.

Xususiy qonun – kulon qonuni kablar kiradi.

Falsafiy qonunlar

Miqdor o’zgarishdan sifat o’zgarishga o’zaro o’tish qonuni

Qarama-qarshiliklar birligi va kurashi

Inkorni inkor qonuni

Miqdor o’zgarishdan sifat o’zgarishga o’zaro o’tish qonuni

Narsa va xodisalardagi sezilarli bo’lmagan miqdoriy o’zgarishlar asta sekin to’plana borib, taraqqiyotning ma’lum bir bosqichida me’yorni buzadi.

sakrash yo’li bilan tub sifat o’zgarishlariga olib keladi.

Orol dengizi

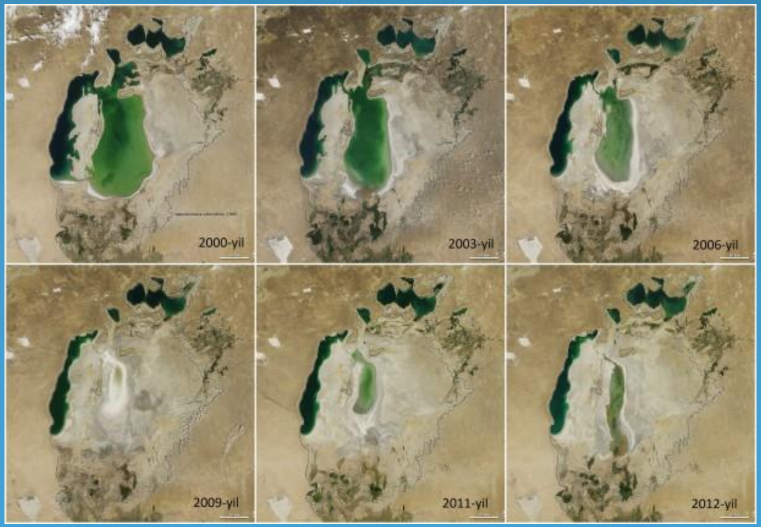

Sifat

- Narsalarning ichki muayyanligi bo'lib, boshqa narsalardan ajratib turadigan xossa, belgi, xussusiyatlarining birligidir.

Xossa

Narsa sifatining boshqa narsalar bilan o'zaro aloqadorligi tashqi namayon bo'lishidir.

Miqdor

Predmetning hajmi, o'lchovi, og'irligi, harakat tezligi va shu kabilar bilan tavsiflanadi.

YER **Globus**

Narsa va xodisalardagi miqdoriy va sifatiy tomonlar doimo bir-birini taqozo qilib, birlikda bo'ladi. Xar qanday narsa miqdor va sifat birligiga ega. Tabiatda faqat miqdorga yoki sifatga ega bo'lgan narsa yo'q. Shuning uchun ham narsaga miqdoriy va sifatiy tomondan berilgan tavsif to'liq bo'ladi.

Miqdor va sifatning birligi, o’zaro bog’liqligi me’yor tushunchasida ifodalanadi.

Me’yor

- bu miqdoriy munosabatlar va ob’yektiv sifatga mos tuzilmalarning muvofiqligidir.

Miqdor
Me'yor
Sifat

Ob’ektning miqdori ushbu sifat doirasidan chiqmasdan muayan oraliqda o’zgaradi. Bu oraliq chegaralari esa predmet muayanligini, sifat va miqdor birligi sifatida me’yorni ifodalaydi.

Sakrash

Tabiat va jamiyatda sodir bo'ladigan miqdor o'zgarishlarining sifat o'zgarishlariga o'tish jarayonini anglatadigan falsafiy tushunchadir.

Qarama-qarshiliklar birligi va kurashi qonuni

Har bir narsa bir-biri bilan uzviy aloqada biri ikkinchisini istisno etuvchi qarama-qarshi tomon va kuchlarga ega bo'lib ular o'rtasidagi kurash natijasida eskining yo'qolishi va yangining paydo bo'lishi yuzaga keladi.

Narsa va xodisalardagi tafovvutlar qarama-qarshiliklar asosini tashkil etadi.

Qarama - qarshiliklar deb, tabiatdagi narsa va xodisalargada mavjud bo'lgan tomonlar, xossalar va yo'nalishlar bir -birini inkor qiladi, bir vaqtning o'zida bir - birini taqazo xam qiladi.

Ziddiyat - narsa va xodisalarni qarama-qarshi tomonlari o'rtasida vujudga kelgan munosabatlarga aytiladi.

To'qnashuv- ziddiyatdan farqli o'laroq, narsa va xodisalarni qarama -qarshi tomonlari keskinlashib, ularni eski chegarada birgalikda yashash mumkin bo'lmay qolgan xolatini belgilaydi.

Bir moxiyatning turli tomonlarini ifodalagani uchun ham qarama - qarshiliklar birligi quyidagi sharoitlarda yuzaga keladi:

1.Qarama-qarshiliklar bir narsa va xodisadagina mavjuddir, chunonchi, analiz va sintez, induktsiya va deduktsiya, tafakkurga ma'nsubdir

2. Qarama - qarshilik o’zaro bog’liq, biri ikkinchisini taqazo qiladi, biri bo’lmasa ikkinchisi mavjud bo’la olmaydi.

2. Qarama – qarshilik-larning biri ikkinchisiga o’tadi va o’zaro bir-biriga singib ketadi.

Qarama - qarshi tomonlarning birligi nisbiy, o’tkinchi xususiyatga ega bo’lishi bilan birga ular o’rtasidagi kurash mutloqdir.

Davr o’tishi bilan kurashning ba’zi aniq shakllari yo’qolishi mumkin, ammo qarama-qarshi tomonlar o’rtasidagi kurash doim bo’lgan va bo’laveradi.

Inkorni inkor qonuni

Inkorni inkor qonuniga muvafik ob’ektiv voqelikdagi narsa va hodisalarning rivojlanishi jarayonida eskining yangi tomonidan inkor qilish ro’y beradi. Biroq, eskilik butunligicha inkor qilinmay, undagi ijobiy tomonlar saqlanib qolinadi.

ESKI

YANGI

Kategoriya deganda nimani tushunamiz?

- *Kategoriya--- yunoncha suzdan olingan bulib, "Guvox",''Ta'rif berish", "Ifodalovchi" degan ma'nonalarni bildiradi.*
- *Falsafiy kategoriyalar- obyektiv mavjudlikdagi narsa va xodisalarning umumiy, muxim tomonlarini, xususiyatlarini aks ettiruvchi tushunchadir.*

KATEGORIYANING TURLARI:

- *1. Vokelikning eng umumiy alokadorligini aks ettiradigan kategoriyalar. (Yakkalik, xususiylik va umumiylik, moxiyat va xodisa)*

2. Voqelikning tuzilishini aks ettiruvchi kategoriyalar (mazmun va shakl, butun va bo‘lak, struktura, element).

3. Voqelikdagi narsa va hodisalar o‘rtasidagi sababiyatni aks ettiruvchi kategoriyalar (sabab va oqibat, zaruriyat va tasodif, imkoniyat va voqelik)

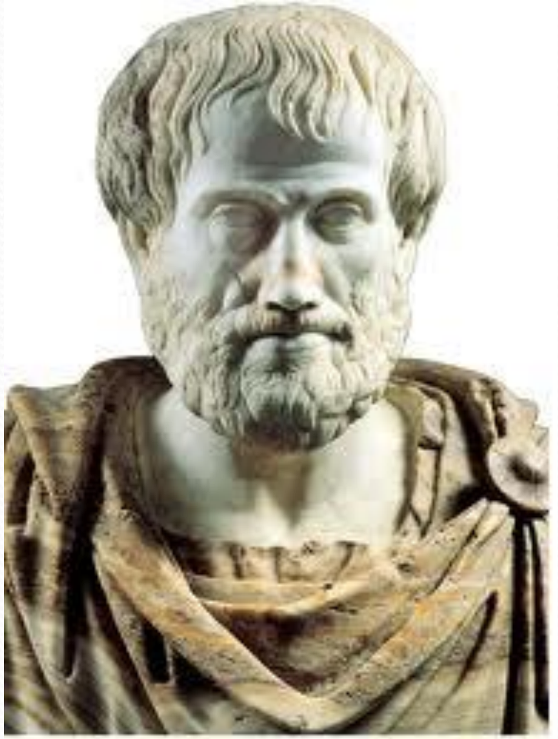

Falsafa tarixida ularni birinchi bo‘lib, Arastu ta’riflab bergan. U o‘zining “Kategoriyalar” degan asarida ularni obyektiv voqelikning umumlashgan in’kosi sifatida qarab, turkumlashtirishga harakat qilgan. Xususan, uningcha quyidagi kategoriyalar mavjud: “mohiyat” (substansiya), “miqdor”, “sifat”, “munosabat”, “o‘rin”, “vaqt”, “holat”, “mavqe”, “harakat”, “azob-uqubat”.

E’tiboringiz uchun rahmat!